

ОПЕРАЦІЙНО-РЕГУЛЯТИВНИЙ КОМПОНЕНТ АВТОПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкриваються методика та результати дослідження операційно-регулятивного компоненту автотсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Висвітлено рівні самоконтролю, саморегуляції та самоефективності майбутніх фахівців з інформаційних технологій як показників операційно-регулятивного компоненту їх автотсихологічної компетентності. Наведено результати дослідження рівнів операційно-регулятивного компоненту автотсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій, а також їх особливості залежно від їх віку та статі досліджуваних. Джерел - 8.

Ключові слова: майбутні фахівці з інформаційних технологій, автотсихологічна компетентність, операційно-регулятивний компонент автотсихологічної компетентності, саморегуляція, самоконтроль, самоефективність.

Постановка проблеми. Необхідною умовою успішного професійного становлення особистості являється її здатність до самостійної діяльності та управління нею, усвідомленого, цілеспрямованого планування суб'єктом власних дій і вчинків, стратегії життєдіяльності загалом. Це, в свою чергу, актуалізує проблему розвитку автотсихологічної компетентності фахівців загалом і фахівців з інформаційних технологій зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначають Л. Степанова та О. Деркач, оптимальне поєднання в практичній діяльності актуальних здібностей, потенційних можливостей і управління цими складовими через автотсихологічну компетентність створює резерв особистісно-професійного розвитку особистості [1].

Відповідно до авторської моделі [6] операційно-регулятивний компонент автотсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій містить набір умінь і навичок, що забезпечують їх особистісний розвиток та професійне вдосконалення на основі самодіагностики, особистісної саморегуляції та самовдосконалення, високої самоефективності тощо.

Слід зазначити, що різні аспекти автотсихологічної компетентності вже були предметом уваги дослідників (О. Бондарчук [7], О. Деркач [1], Л. Степанова [1] та ін.). Особливості саморегуляції розглядали російські та вітчизняні вчені К. Абульханова-Славська, М. Боришевський, О. Винославська, О. Конопкін, Л. Колесніченко та ін.

Водночас, операційно-регулятивний компонент автотсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій, попри всю актуальність, не виступав в якості предмету спеціального дослідження.

Мета статті – аналіз рівнів і чинників розвитку операційно-регулятивного компоненту автотсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У дослідженні взяли участь 212 майбутніх фахівців з інформаційних технологій – студентів Національного авіаційного університету, які навчаються за напрямками підготовки: 6.050101 Комп'ютерні науки; 6.050102 Комп'ютерна інженерія; 6.050103 Програмна інженерія; 6.170101 Безпека інформаційних і комунікаційних систем; 6.170102 Системи технічного захисту інформації; 6.170103 Управління інформаційною безпекою, які були розподілені на групи за віком: 1) до 18 років (21,7 %); 2) 18-20 років (66,5%); 3) понад 20 років (11,8 %) і за статтю – 76,4 % досліджуваних чоловічої та 23,6 % жіночої статі.

Оперативно-регулятивний компонент автотсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій визначався за допомогою методики «Шкала самомоніторингу» (М. Снайдер) [8] методики самоефективності (М. Шерера, у модифікації А. В. Бояринцевої) [4]; методики визначення рівня саморегуляції (В. І. Моросанова, Є. М. Коноз) [3] та методики «Аналіз професійних ситуацій» (в авторській модифікації) [6].

На першому етапі емпіричного дослідження за допомогою методики «Шкала само моніторингу» (М. Снайдер) [8] визначено рівні самоконтролю майбутніх фахівців з інформаційних технологій (табл. 1.)

Таблиця 1.

**Рівні самоконтролю майбутніх фахівців з інформаційних технологій
(за шкалою самомоніторингу М. Снайдера)**

Рівні самоконтролю	Кількість досліджуваних, у %
Низький	24,5
Середній	73,1
Високий	2,4

Як випливає з даних, наведених у табл. 1, більшість студентів (73,1%) мають середній рівень самоконтролю, який вважається оптимальним.

Студенти з високим рівнем моніторингу (2,4%) характеризуються високою відповідністю між бажаною і реальною самопрезентацією, гнучкістю і трансформацією залежно від обставин, високою пристосованістю до оточуючих, що загрожує втраті автентичності прояву власного Я.

Натомість 24,5% майбутніх фахівців з інформаційних технологій мають низький рівень самомоніторингу, вони стійко орієнтовані на власне Я, відрізняються більшою природністю та передбачуваністю, оскільки в їхній презентації відображаються дійсні стійкі диспозиції. Разом з тим, їх гнучкість є недостатньою, і, отже, потребує розвитку [8].

За результатами дисперсійного аналізу ($p=0,01$) виявлено гендерно-вікові особливості самоконтролю майбутніх фахівців з інформаційних технологій (рис. 1).

Як видно з рис. 1, спостерігається дзеркальне відображення результатів середніх значень особливостей самоконтролю майбутніх фахівців з інформаційних технологій жіночої та чоловічої статі. Найкраще себе презентують студенти чоловічої статі в віковому періоді 18-20 років, в той же час у даний період у студентів жіночої статі спостерігається зниження рівня самоконтролю.

За середніми значеннями діагностики самоконтролю суттєвих гендерних відмінностей не спостерігається, оскільки показники є в межах середнього рівня як у юнаків (4,54), так і у дівчат (4,50).

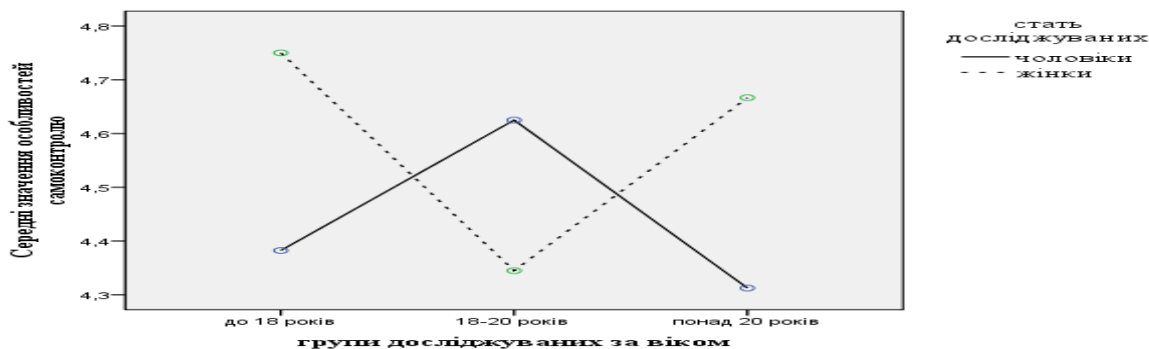

Рис.1. Гендерно-вікові особливості самоконтролю майбутніх фахівців з інформаційних технологій

На наступному етапі за результатами тесту самоефективності М. Шерера, модифікованого А. Бояринцевою, встановлено, що досліджувані оцінюють діяльну ефективність (самоефективність у виконанні тих чи інших завдань) вище, ніж соціальну (самоефективність у стосунках і з іншими людьми) (табл. 2).

Таблиця 2.

Самооцінка здатності до мобілізації ресурсів (самоефективності) майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Види самоефективності	Середні значення (у балах)
Діяльнісна самоефективність	6,62
Соціальна самоефективність	6,26
Загальна самоефективність	6,56

Якщо порівнювати результати дослідження показників самоефективності підприємців А.Бояринцевої [4], а також керівників освітніх організацій О.Бондарчук [7], то можна стверджувати, що в середньому самооцінка самоефективності майбутніх фахівців з інформаційних технологій суттєво нижча (табл.2.).

Отже, можливо зробити висновок, що майбутні фахівці з інформаційних технологій демонструють недостатню впевненість у власній самоефективності, особливо відчувають себе невпевнено та неефективними в міжособистісних контактах та в соціальних стосунках.

Як видно з таб.3., низький рівень діяльної самоефективності мають 23,1% майбутніх фахівців з інформаційних технологій, 26,9 % соціальної самоефективності та 30,2 % студентів мають низький рівень загальної самоефективності.

Таблиця 3.

Рівні прояву здатності до мобілізації ресурсів (самоефективності) майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Види самоефективності	Рівні прояву (кількість досліджуваних у %)		
	низький	середній	високий
Діяльнісна самоефективність	23,1	44,8	32,1
Соціальна самоефективність	26,9	41,5	31,6
Загальна самоефективність	30,2	35,4	34,4

При цьому за результатами дисперсійного аналізу виявлено гендерно-вікові особливості загальної самоефективності майбутніх фахівців з інформаційних технологій ($p < 0,05$). Як видно з рис.2., з віком самооцінка загальної самоефективності студентів чоловічої статі має тенденцію до зниження. У той же час самооцінка загальної самоефективності студентів жіночої статі має мінливий характер, дівчата найбільше переживають себе неефективними в віковому періоді 18-20 років, але стрімко підвищується їх самоефективність у період понад 20 років.

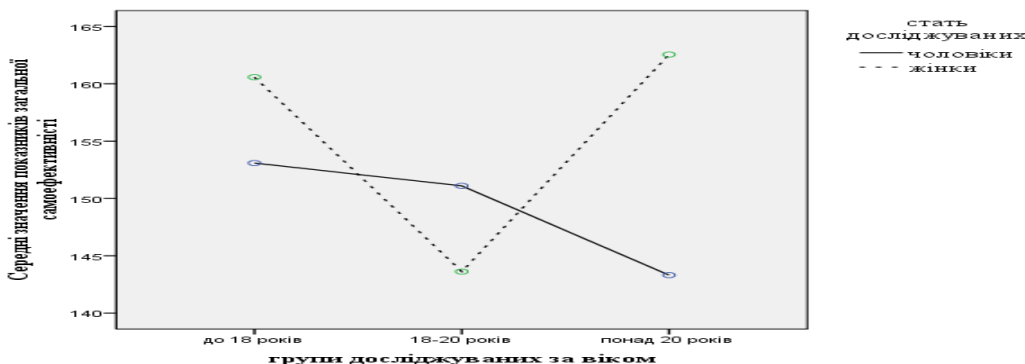

Рис.2. Гендерно-вікові особливості загальної самоефективності майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Отже, можливо зробити висновок, що частина студентів переживають невпевненість у собі та мають недостатню віру в свої можливості до самореалізації в професійній діяльності та міжособистісних стосунках.

Крім того, за опитувальником В. Моросанової, Є. Коноз [3] виявлено особливості стилю особистісної саморегуляції майбутніх фахівців з інформаційних технологій та його окремих показників (табл. 4).

Таблиця 4.

Особливості стилю особистісної саморегуляції майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Показники стилю саморегуляції	Рівні прояву (кількість досліджуваних у %)		
	низький	середній	високий
Планування	28,8	36,3	34,9
Моделювання	32,1	34,0	34,0
Програмування	24,1	39,6	36,3
Оцінка результатів	23,6	42,5	34,0
Гнучкість	17,5	26,9	55,7
Самостійність	25,5	35,4	39,2
Загальний показник саморегуляції	33,0	29,3	37,7

Як випливає з даних, поданих у табл. 4, лише 37,7 % досліджуваних студентів мають високий рівень саморегуляції. Для них характерна усвідомленість процесу саморегуляції, більша легкість в оволодінні новими видами активності, впевненість у незнайомих ситуаціях, більша стабільність успіхів у звичних видах діяльності тощо. В той же час, 33,0 % студентів мають низький рівень саморегуляції, їх поведінка залежить від ситуації і думки навколишніх людей, вони мають знижені можливості компенсації несприятливих для досягнення мети особистісних особливостей тощо.

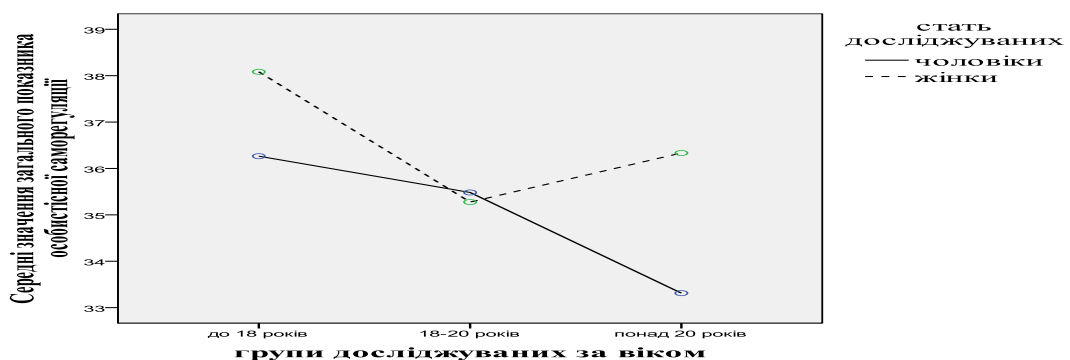
Особливо низькі показники було виявлено за шкалою моделювання, яка діагностує індивідуальну розвиненість увялень про зовнішні і внутрішні значущі умови, ступінь їх усвідомленості, деталізованості й адекватності.

Отже, 32,1 % майбутніх фахівців з інформаційних технологій мають здатність до неадекватної оцінки значимих внутрішніх умов і зовнішніх обставин, що проявляється в фантазуванні, яке може супроводжуватися різкими перепадами ставлення до розвитку ситуації, наслідків своїх дій. У таких студентів часто виникають труднощі у визначенні мети і програми дій, адекватних поточній ситуації, вони не завжди помічають зміну ситуації, що також часто призводить до невдач.

У той же час, 55,7 % студентів мають високий рівень за шкалою гнучкості, вони демонструють пластичність всіх регуляторних процесів. При виникненні непередбачених обставин вони легко перебудовують плани і програми виконавських дій та свою поведінку. При виникненні неузгодженості отриманих результатів з прийнятою метою своєчасно оцінюють сам факт неузгодженості і вносять відповідну корекцію. Гнучкість дозволяє їм адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в ситуації ризику.

Загальний рівень саморегуляції оцінює загальний рівень сформованості індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції довільної активності людини. Чим вище загальний рівень усвідомленої регуляції, тим легше людина опанує новими видами активності, впевненіше почуває себе в незнайомих ситуаціях, тим стабільніше її успіхи у звичних видах діяльності.

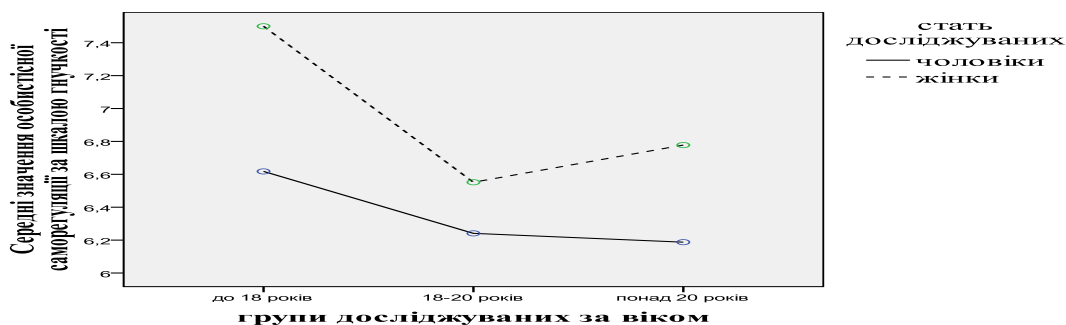
На наступному етапі нашого дослідження за результатами дисперсійного аналізу виявлено гендерно-вікові особливості саморегуляції майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Рис.3. Гендерно-вікові особливості саморегуляції майбутніх фахівців з інформаційних технологій

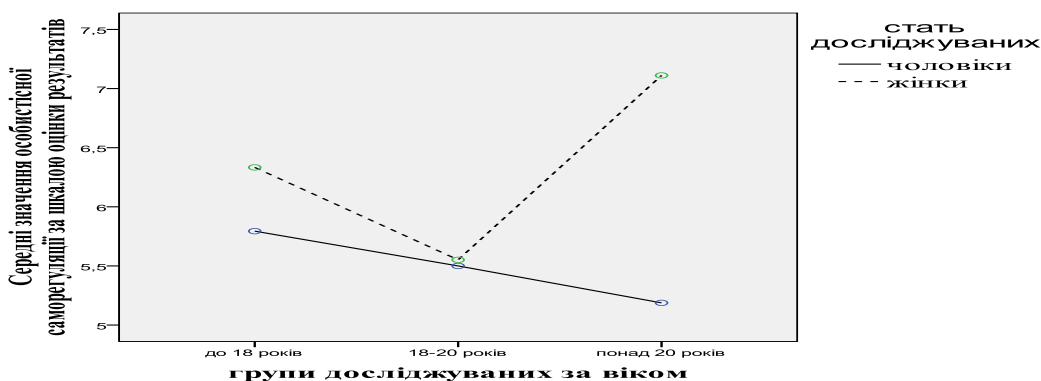
Як видно з рис.3., на рівні тенденції, спостерігається гендерна відмінність загального показника особистісної саморегуляції майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Студенти жіночої статі володіють більшими навичками до саморегуляції, ніж студенти чоловічої статі, особливо в віковому періоді понад 20 років.

До того ж, за результатами дисперсійного аналізу констатовано (рис. 4.), що майбутні фахівці з інформаційних технологій жіночої статі проявляють більш гнучку стратегію поведінки ніж студенти чоловічої статі ($p < 0,05$).

Рис.4. Гендерно-вікові особливості особистісної саморегуляції за шкалою гнучкості майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Схожа тенденція спостерігається за шкалою оцінки результатів (рис.5.). Шкала "Оцінка результатів" характеризує індивідуальну розвиненість і адекватність оцінки себе і результатів своєї діяльності та поведінки.

Рис.5. Гендерно-вікові особливості майбутніх фахівців з інформаційних технологій за оцінкою результатів

Отже, можна зробити висновок, що майбутні фахівці з інформаційних технологій жіночої статі краще володіють навичками особистісної саморегуляції, адекватно оцінюють результати своєї діяльності, гнучко адаптуючись до зміни умов.

За результатами методики «Аналіз навчально-професійних ситуацій» (авторська розробка) визначені рівні конструктивності поведінки майбутніх фахівців з інформаційних технологій в уявних, емоційно напружених ситуаціях, що виникають у процесі навчально-професійної діяльності. Наприклад: «На загальних зборах групи було запропоновано Вашу кандидатуру на посаду старости групи. Більшість учасників зборів підтримали та затвердили Вашу кандидатуру. Але коли Ви на наступний день прийшли на заняття декілька членів групи відверто висловили Вам неповагу та дозволили в Ваш адрес неприємні висловлювання. Ваша реакція?»

Констатовано недостатній рівень конструктивності при розв'язанні таких ситуацій у досить значній кількості досліджуваних (табл. 5).

Таблиця 5.

Рівні конструктивності вирішення ситуації майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Рівні конструктивності вирішення ситуації	Кількість досліджуваних, у%
Високий	27,6
Середній	44,8
Низький	27,6

Так, низький рівень мають 27,6 % майбутніх фахівців з інформаційних технологій. У процесі вирішення ситуації такі студенти не усвідомлюють свою позицію, переважають емоційні реакції негативного характеру, відсутня рефлексія.

Високий рівень усвідомлення даної ситуації та конструктивне вирішення конфліктної ситуації з застосуванням рефлексії використовують у своїй навчально-професійній діяльності тільки 27,6 % майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Отже, можливо зробити висновок, що переважна більшість студентів демонструють неконструктивні форми вирішення конфліктних ситуацій, та потребують засвоєння навичок самоконтролю та рефлексії.

На наступному етапі емпіричного дослідження на основі узагальнення даних визначено рівні операційно-регулятивного компоненту аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій (табл. 6).

Рівні операційно-регулятивного компоненту аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Рівні операційно-регулятивного компоненту	Кількість досліджуваних, %
Високий	17,5
Середній	62,7
Низький	19,8

Дані, наведені у табл. 6, свідчать про недостатній рівень сформованості операційно-регулятивного компоненту аутопсихологічної компетентності і, відповідно, необхідність спеціальної роботи з його розвитку.

Висновки. Операційно-регулятивний компонент аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій характеризує здатність особистості до самовдосконалення, саморегуляції, самоконтролю та самоефективності. В результаті дослідження було виявлено недостатній рівень розвитку операційно-регулятивного компоненту, оскільки чверть студентів мають низький рівень самомоніторингу, тобто не вміють чекати і стримувати себе, а також проявляють недостатньо гнучку поведінку. Третина студентів мають труднощі в соціальних стосунках та недостатньо вірять в свої можливості, що виявляється в низькому рівні соціальної та загальної самоефективності. У процесі вирішення конфліктної ситуації у більшості студентів переважають емоційні спонтанні реакції, вони не використовують рефлексію, з метою аналізу та відпрацювання конструктивних стратегій поведінки. Третина майбутніх фахівців з інформаційних технологій мають низький рівень саморегуляції, не сформованість здатності до визначення особистісних цілей та прогнозування наслідків своїх дій, що призводить до неадекватних дій та невдач.

Отже, за результатами дослідження, є актуальним розробка програми розвитку операційно-регулятивного компоненту аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Література

1. Деркач А. А. Развитие аутопсихологической компетентности государственных служащих / А. А. Деркач, Л. А. Степанова. – М.: РАГС, 2003. – 297 с.
2. Колесніченко Л.А. Психологічні особливості саморегуляції у професійній діяльності менеджерів: автореф. На здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07 / Л.А. Колесніченко. – Київ, 2004. – 20 с.
3. Моросанова В. И. Стилевая саморегуляция поведения человека / В.И. Моросанова, Е. М. Коноз // Вопросы психологии. – 2000. – №2. – С.118-127.
4. Митина Л. М. Психология конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – М. : МПСИ, 2002. – 400 с.
5. Осницький А. К. Развитие саморегуляции на разных этапах профессионального становления / А. К. Осницький, Н. В. Бякова, С.В. Истомина // Вопросы психологии. 2009. — № 1.— С. 3-12.
6. Проскурка Н. М. Методика дослідження аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій / Н. М. Проскурка // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. – Вип. 9 (22) / голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ. – 2013. – Ч.1. – С.196 – 204.
7. Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти: наук.-метод. посіб. / О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, О. В. Брюховецька [та ін.] ; за наук. ред. О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2012. – 190 с.
8. Янчук В. А. Введение в современную социальную психологию / В. А. Янчук. – Мн.: АСАР, 2005. – 768 с.

References

1. Derkach A. A. Development autopsychological competence of civil servants / A. A. Derkach, L. A. Stepanova. - M: RAGS, 2003. - 297 p.
2. Kolesnichenko L.A. Psychological features of semiregular professing activity managers / L.A. Kolesnichenko // Avtoref... dis... k-ta psyhol. nauk: 19.00.07. - Kyiv, 2004. - 20 p.
3. Morosanova V.I. Stylistic self-regulation of human behavior / V.I. Morosanova, E. M. Konoz // Questions of psychology. - 2000. No. 2. - Pp.118-127.
4. Mitina L. M. the Psychology of competitive personality /L. M. Mitina. - M. : NSI, 2002. - 400 p.
5. Osnitskiy A. K. Development of self-regulation at different stages of professional development / A. K. Osnitskiy, N.V. Byakova, S.V. Istomina // Questions of psychology. 2009. - No. 1. - P. 3-12.
6. Proskurka N. M. The research methodology autopsychological competence future information technology professionals / N. M. Proskurka // Bulletin of postgraduate education: the collection of sciences works. - Vol. 9 (22) / main editor V.V. Oliynik. - K.: ATOPOL. - 2013. - Part 1. – P.196 - 204.
7. The formation of psychological competence of the heads of educational institutions in the conditions of post-graduate pedagogical education : Sciences.-method. manual. / [O. I. Bondarchuk, L. M. Karamushka, O.V. Bryukhovetskaya and other] ; for sciences editor O. I. Bondarchuk. - K. : Education world, 2012. - 194 p.
8. Yanchuk V. A. Introduction to modern social psychology / V. A. Yanchuk. - Mn.: ASAR, 2005. - 768 p.

Проскурка Н.М.

Операционно-регулятивный компонент аутопсихологической компетентности будущих специалистов по информационным технологиям

В статье раскрывается методика и результаты исследования операционно-регулятивного компонента аутопсихологической компетентности будущих специалистов по информационным технологиям. Освещены уровни самоконтроля, саморегуляции и самоэффективности будущих специалистов по информационным технологиям как показателей операционно-регулятивного компонента их аутопсихологической компетентности. Приведены результаты исследования уровней операционно-

регулятивного компонента аутопсихологической компетентности будущих специалистов по информационным технологиям, а также их особенности в зависимости от их возраста и пола. Источников - 8.

Ключевые слова: будущие специалисты по информационным технологиям, аутопсихологическая компетентность, операционно-регулятивный компонент аутопсихологической компетентности, саморегуляция, самоконтроль, самоэффективность.

Proskurka Nataliia

Operational and regulatory component autopsychological competence of future specialists in information technologies

The article describes the methodology and results of operations-regulatory component autopsychological competence of future specialists in information technologies and summarizes its results. Level of self-control, self-regulation and self-efficacy highlighted for future professionals as performance indicators-regulatory component of their autopsychological competence. The research results of the operating - regulatory component autopsychological competence of professionals and their characteristics depending on the age and sex of the subjects. Sources – 8.

Key words: future information technology professionals, training, self-regulation, self-control, operational and regulatory component autopsychological competence, self-regulation, self-efficacy.

Проскурка Наталія Миколаївна - старший викладач кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету, аспірантка, науковий керівник доктор психологічних наук, професор Бондарчук Олена Іванівна.

e-mail: proskurka_nataly@ukr.net

моб. тел.: (050) 355-49-74; (097) 537-09-09

адреса: 02081 м. Київ, пр. Григоренко 14, кв.344